

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

אוצר לקוטי שיחות

מאת כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
שניאורסאהן
מליובאוויטש

פרשת תרומה

ג' תמוז

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ואחת לבריאה

תוכן הענינים:

3.....	פתח דבר
4.....	הקדמה
6.....	מבוא
10.....	"אוצר לקוטי שיחות" פ' תרומה - סוגיא בפרשה
17.....	סיכום

לקוטי שיחות

יש ללמוד מכאן דברים נפלאים בעניין החורבן והגלות:

הסיבה היחידה לכך שייטכן חורבן בביהמ"ק - היא משום ששלמה עצמו נתן לכך מקום בעת בנייתו, בכך ש"בנה בו מקום לגנוז בו הארון"; ותכליתו של חורבן זה היא כדי להגיע באמצעותו לבית השלישי, שיהיה "בניינא דקוב"ה", ולכן - בית נצחי.

והדבר רמוז בלשון הרמב"ם "במטמוניות עמוקות ועקלקלות": מטרת החורבן היא כדי שיתגלו באמצעותו "מטמוניות עמוקות" של דרגות אלוקות, שהדרך היחידה לגילויין היא בדרכים "עקלקלות" - ע"י עבודת התשובה.

ב"ה

פתח דבר

הננו מוציאים לאור "אוצר לקוטי שיחות", והוא ליקוט מתוך ל"ט כרכי לקוטי שיחות לכ"ק אדמו"ר זי"ע, בעריכת מערכת "תורת חב"ד לבני הישיבות".

פרטי העריכה מופיעים בהקדמה.

תקוותנו שהלימוד בשיחות יעורר להמשיך ולעיין בכל השיחות שבסדרת לקוטי שיחות.

הוצאת ספרים קה"ת

ערב יום ההילולא ג' תמוז ה'תשע"א

סיכום

רמב"ם הלכות בית הבחירה רפ"ד: **ובעת שבנה שלמה את הבית, וידע שסופו ליחרב - בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות. ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה, שנאמר: ויאמר ללויים... תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה... וכל אלו לא חזרו בבית שני. ואף אורים ותומים, שהיו בבית שני - לא היו משיבין ברוח הקודש... ולא היו עושין אותן אלא להשלים שמונה בגדים לכהן גדול, כדי שלא יהא מחוסר בגדים.**

צריך ביאור: (א) לשם מה מאריך הרמב"ם בפרטי תולדותיה של גניזת הארון, שאין להם לכאורה כל נגיעה להלכה? (ב) מדוע מופיעה הלכה זו בפרק העוסק בצורת הבית, ולא בפרקים העוסקים בכלי המקדש?

והביאור בזה:

כוונת הרמב"ם בדבריו "בעת שבנה שלמה את הבית... בנה בו מקום לגנוז בו הארון" היא לחדש דין בבניין הבית: מקום גניזת הארון לא היה מקום מסתור גרידא, כדי להסתיר בו את הארון בעת הצורך, אלא הוא נבנה כחלק בלתי-נפרד מבית-המקדש. כך נקבע מלכתחילה בבניין הבית - שמלבד מקומו הגלוי של הארון, על אבן השתייה שבקודש-הקדשים, יהיה לו גם מקום נסתר - במעבה האדמה שתחת קודש-הקדשים.

כדי להוכיח זאת מוסיף הרמב"ם "ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה": אילו היה זה מקום מסתור גרידא - לא היה מקום לסלק את הארון ממקומו בתקופת יאשיהו, שהרי בתקופתו לא היה הארון נתון בסכנה כלל; מן ההכרח, איפוא, שגם המקום הנסתר הוא מקומו של הארון לכל דבר.

ולכן מאריך הרמב"ם בסיום דבריו בעניין ה"אורים ותומים" - כדי להשוות את מצבו של הארון בבית שני לזה של ה"אורים ותומים": כשם שה"אורים ותומים" היו בשלמותם גם בבית שני, והחיסרון היה רק במידת הגילוי שלהם ("לא היו משיבין") - כך הארון היה בשלמותו ובמקומו גם בבית שני, והחיסרון היה רק בכך שהוא לא נראה בגלוי.

מהסבר זה עולה חידוש נפלא בעניין קדושת בית ראשון והקשר בין שלושת בתי-המקדש: חלק מביהמ"ק הראשון - מקום גניזת הארון - לא נחרב מעולם, אלא הוא קיים באופן נצחי, כך שביהמ"ק השני והשלישי אינם בתים נפרדים, אלא בנייה מחדש של הבית הראשון.

הקדמה

בשבח והודיה לה' יתברך אנו מגישים בזאת לקהל לומדי התורה ומבקשיה את שלושת כרכי סדרת "אוצר לקוטי שיחות - מהדורת בני הישיבות".

• • •

שלושים ותשעת כרכי ה"לקוטי שיחות" של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע הם מים שאין להם סוף, שפע ביאורים ורעיונות בכל חלקי התורה. אך דוקא בגלל השפע הרב בכמות ובאיכות, רבים הם המתקשים למצוא לעצמם נתיב בים גדול ורחב זה, אם מתוך קושי למצוא נקודת התחלה ואם מתוך יראת ההיקף העצום.

קיבלנו על עצמנו משימה לנסות להתגבר על קשיים אלו, ולהגיש לפני הציבור התורני טעימה ראויה מה"לקוטי שיחות". לשם כך בחרנו לכל פרשה ומועד שלוש שיחות, המייצגות שלושה תחומים כלליים שבהם עוסקות השיחות שב"לקוטי שיחות":

א. פשוטו של מקרא - שיחה העוסקת בתחומים הקרובים לפשוטם של דברים (בסוג זה נכללות רבות מהשיחות הנפלאות המבארות את פירוש רש"י על התורה בדרך "פשוטו של מקרא", בשיטה החדשה שסלל רבנו זי"ע);

ב. חסידות בפרשה - שיחה המבארת עניין מענייני הפרשה או המועד בדרך החסידות ופנימיות התורה;

ג. סוגיא בפרשה - שיחה המבארת נושא עיוני, בגמרא או בהלכה, מענייני הפרשה או המועד.

חשוב לציין שהשיחות כולן הן כתלמוד בבלי, הבלול מכל חלקי פרד"ס התורה: בכל שיחה העוסקת בביאור הפשט או צוללת לעומקה של סוגיא - יש גם ביאור על פי חסידות, וכן להפך. ובכל זאת, על-פי רוב ניתן לחלק את השיחות לשלושה סוגים אלו על-פי עיקר העניין הנדון בהן.

השיחות שנבחרו הינן דוגמא בלבד ומהוות פחות מעשירית מתוך השיחות שבסדרת "לקוטי שיחות". אבל בהחלט הינן "חתיכה הראויה להתכבד", וניתן לטעום בהן את טעמם הערב והנדיר - וניתן אף לומר: הבלעדי - של ה"לקוטי שיחות".

ואידך - זיל גמור.

• • •

עמל רב השקענו בתרגום ללשון הקודש של השיחות שהופיעו במקורן באידיש (כשני שלישי מהסדרה הנוכחית). הקפדנו על תרגום נאמן למקור - גם במקומות הקשים השתדלנו שלא לשנות, לא לעבד ולא לקצר, אלא להשאיר את הדברים "בלשון הרב". השינויים היחידים שביצענו הם פתיחת מאות ראשי תיבות ותיקון טעויות דפוס מוכחות.

עם זאת כמובן שהתרגום הוא על אחריות המערכת בלבד.

על-מנת להקל על הלומד, הוספנו לפני כל שיחה פתיח, ולאחר כל שיחה - סיכום ממצה.

• • •

ברצוננו להודות ל"ועד להפצת שיחות" על העמל הרב שהושקע על ידם בהכנת הסדרה המקורית.

תורת חב"ד לבני הישיבות

ישר, אי אפשר שיהיו נמשכות;

דוקא ע"י עבודת התשובה, הבאה לאחרי שנהג האדם (לא כפי ש"האלקים עשה את האדם ישר"⁴⁸, אלא) בדרך של "עקלקלות" - נעשות אלו "עקלקלות" למעליותא, המשכת ה"מטמוניות עמוקות" (שאינן נמשכות בדרך אור ישר, אלא בדרך אור חוזר, "עקלקלות"),

וזה יהיה בגלוי בבית המקדש השלישי, הבניין הנצחי, שיבנה ויתגלה במהרה כימינו ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ דברים תשמ"א)

- לקוטי שיחות חלק כא, תרומה ב בתרגום ללשון הקודש)

לא יהיה חסרון ב"בנין הבית", ויתירה מזו - הדבר הבטיח שהארון גופא ישאר בשלימותו, וממנו ייבנה מחדש הבית השלישי (כנ"ל ס"ט).

יב. עפ"ז יש לפרש גם כן (בפנימיות הענינים) את שלשת הלשונות שכתב הרמב"ם אודות המקום שנגנז בו הארון - "במטמוניות עמוקות ועקלקלות":

בכך מרמז הרמב"ם לעילוי שנוסף במקדש עי"ז ש"בנה בו מקום לגנוז בו הארון": אע"פ שבחיצוניות היה הדבר קשור לענין החורבן, "סופו ליחרב", הנה דוקא באמצעות ירידה זו נעשית (ע"י התיקון והתשובה על הירידה -) העליה, התגלות בחינת "מטמוניות עמוקות" - המדריגות הכי נעלות באלקות, שמצד עצמן הן "מטמוניות עמוקות" (לשון רבים), "עמוק עמוק מי ימצאנו"⁴⁷, אשר ע"י עבודה רגילה, באופן

47) קהלת ז, כד. ובפרש"י שם: אין לו רשות להרהר בהן מה למעלה כו' ומה לאחור - וראה חגיגה רפ"ב, תקוני זהר ת"ע (קכו, סע"א) חו"ב ובשלי"ה (ו, ב, ח, א) קוצו של י"ד.

וראה לקוטי תורה ר"פ מסעי, ואכ"מ. 48) קהלת שם, כט.

וזהו מש"כ הרמב"ם, שהאפשרות לחורבן הבית היא מפני שבעת שבנה שלמה את המקדש, לא זו בלבד שידע שסופו ליחרב, אלא הכניס וקבע בתוך הבנין גופא את (נתינת) המקום לחורבנו - "בנה בו מקום לגנוז בו הארון".

יא. אבל מזה גופא שבזמן בנין ביהמ"ק, יחד עם כל השמחה וההתלהבות הגדולה שהיתה אז, היתה מחשבתו של שלמה נתונה דוקא לחורבן הבית, ולא עוד אלא שעשה פעולה בקשר לזה, מובן, אשר באמת (גם) החורבן נוגע (ומביא) לתכלית של בנין הבית.

והביאור בזה:

חורבן הבית לא היה לשם החורבן עצמו ח"ו וח"ו, אלא כדי שעלידו תבוא עליה נעלית יותר - ירידה צורך עליה - עד לבנין הבית השלישי שיהיה בית נצחי, ואזי תהיה שלימות בבנין ביהמ"ק, כי הוא יהיה "בנינא דקוב"ה"⁴⁴ ("מקדש אדני" כוננו ידין"⁴⁵).

וזהו מש"כ הרמב"ם "בעת שבנה שלמה את הבית ו(בדרך ממיאל) ידע שסופו ליחרב" - כיון שהיה "בנינא דבר נש"⁴⁶ - אזי "בנה בו מקום לגנוז בו כו", היינו שקבע והכניס בבנין מלכתחילה את (נתינת) המקום לחורבן, כדי שלאחרי זה תבוא (ע"י הירידה של החורבן) העליה שבבית השלישי.

וענין זה, שמה ש"סופו ליחרב" הוא לצורך העליה שלאחרי זה, מודגש במעשה זה גופא שעשה שלמה - "בנה בו מקום לגנוז בו את הארון", שיש בו שני קצוות:

מחד גיסא, מורה הדבר שהבית הוא כזה ש"סופו ליחרב", אבל לאידך, המטרה של בניית מקום הגניזה היא - להבטיח את הנצחיות של הארון וביהמ"ק: ע"י הובטח, שגם בבית השני

כבר בבנינו של הבית הראשון נקבע ענין שהוא לשעתו ולעתיד לבא (כנ"ל) - עבור הבית השני והשלישי - ענין נצחי.

[וי"ל שעל-דרך-זה הוא בתחיית המתים:⁴⁰ אין פירוש הדבר שאז יבראו גופים חדשים לגמרי, אלא הגופים ייבנו מ"עצם לוד"⁴¹ - שהיא עצם הגוף שלפני זה, אשר בה אין שייך שום ("חורבן") הפסד.

וזהו גם הענין בכך ש"בנה בו מקום לגנוז בו הארון" - מקום הארון הוא ה"עצם" (העיקר, כנ"ל) של בית המקדש, שבו אין שייך שום חורבן והפסד,⁴² וממנו הוא בנין המקדש השני והשלישי].

י. הלכה זו ברמב"ם מביעה גם דברים נפלאים בכללות ענין החורבן והגלות:

ביהמ"ק מצד עצמו - אינו ראוי שתהיה בו אפשרות לענין של חורבן, שכן אי אפשר שתהיה לגויים בכח עצמם איזו שליטה ח"ו בבית המקדש, שהוא הבית לה;

ומה שבפועל היה חורבן הבית אפשרי, זהו מפני שבביהמ"ק גופא, בעת בנינו, היתה נתינת מקום ואפשרות לחורבן.

וזהו על-דרך מה שבנוגע לאיש ישראל בכלל - אין לגוי מצד עצמו שום שליטה עליו, אלא אם הוא (ע"י מעשיו ופעולותיו) נותן מקום לזה.

[ותירה מזו: לא זו בלבד שאי אפשר שתהיה לגוי שליטה על יהודי, אלא גם - להבדיל וכו' - לבית-דין ופמליא של מעלה אין כביכול שליטה על יהודי, וה"דין" שהם פוסקים על יהודי מוכרח להיות ב"הסכמתו" של היהודי].⁴³

40) ראה בכל זה לקוטי שיחות ח"ו ע' 83 ואילך. ח"י ע' 248. וש"נ.

41) ב"ר פכ"ח, ג. וש"נ.

42) ראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ו ע' 471 [במהדורה זו - שיחה ג לפרשת פקודי סי' ו] ואילך [לענין הארון. וראה לעיל הערה 30.

43) ראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1207 ואילך.

מבוא

לקוטי שיחות - זהו השם הבלתי-יומרי שבו בחר כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע לכנות את יצירתו התורנית המרכזית, המונה ל"ט כרכים על סדר התורה והמועדים. סדרה זו מכילה למעלה מאלף ביאורים מקיפים ומרובי עמודים, גדושים בשפע של הערות, השוואות ומראי-מקומות, העוסקים בכל מקצועות התורה.

"שיחות" אלה - כפי שהן מכוונות בפשטות - הן מבחר מתוך כמות בלתי-נתפסת של דברי תורה שנשא רבנו ז"ע במשך למעלה מארבעים שנות נשיאותו, במהלך "התוועדיות" שנערכו בשבתות ובמועדים ושנמשכו שעות ארוכות. מדי שבוע בשבוע נבחרה שיחה מסוימת על-ידי צוות תלמידי-חכמים, ולאחר עריכה נמסרה לידו הקדושה של רבנו ז"ע לשם הגהה מדוקדקת ועריכה סופית על ידו, שכללה הוספות רבות. ברבות הימים כונסו "ליקוטים" שבועיים אלה לשלושים ותשעה כרכים.

השיחות כוללות חידושים, עיונים וביאורים בעניינים שונים ומגוונים: מהם - חידושים על דרך הנגלה, המבארים עניינים סתומים בש"ס, ברמב"ם או בשולחן-ערוך ונושאי-כליו; מהם - ביאורי עניינים בפנימיות התורה, תורת הקבלה והחסידות, על-פי דרך חסידות חב"ד; מהם - ביאורים מחודשים בפירוש רש"י על התורה, על-פי הדרך החדשה שסלל רבנו ז"ע בלימוד "פשוטו של מקרא"; מהם - עיונים בדרך הדרוש והאגדה על מדרשי הפרשה והמועד; מהם - שימוש בענייני הפרשה או המועד לשם הפקת לקחים והנחיות להתמודדות עם העולם המודרני ואתגריו; ורובן ככולן של השיחות עוסקות ביותר מתחום אחד מאלו.

למותר להכביר מלים על גאונותו הכבירה של רבנו ז"ע המשתקפת מתוך השיחות - גאונות שצדה השני הוא פשטות, שכן חידושו הנפלאים של רבנו ז"ע מעוגנים היטב בפשוטם של דברים. פעמים רבות, לאחר שהברקה נפלאה שחידש רבנו ז"ע מאירה באור חדש את הסוגיא בש"ס, את ההלכה ברמב"ם או את פירוש רש"י על התורה - דומה על המעיין כאילו זהו פירושם הראשוני של הדברים, עד כדי תהייה כיצד עלה בדעתו לפרש את הדברים אחרת.

44) זהר ח"ג רכא, א. ועד"ז שם ח"א כה, א.

45) בשלח טו, יז.

46) כמ"ש בזהר ח"ג שם "ושלמה הוה ידע דבנין דהאי עובדא דבר נש לא יתקיים".

שיחותיו של רבנו ז"ע עוסקות, כאמור, במגוון נושאים רבים ושונים; אך יחד עם זאת, דומה שניתן למצוא עקרונות מרכזיים השזורים כחוט השני בתורתו של רבנו בכלל, ובסדרת "לקוטי שיחות" - בפרט. עקרונות אלה אינם חידושי של רבנו ז"ע, ומקורם טהור בדברי גדולי ישראל בכל הדורות; אולם רבנו ז"ע בשיחותיו הקדושות פיתח אותם לכדי משנה סדורה ומעמיקה, ויישם בפועל ובשיטתיות כפי שלא עשה איש לפניו.

עקרונות אלו מיוצגים בשלושה ביטויים שהיו שגורים על פיו הקדוש של רבנו ביחס לתורתו הקדושה, ומופיעים מאות פעמים גם במסגרת "לקוטי שיחות": **תורה אחת, תורת אמת ותורת חיים**. שלושה ביטויים מוכרים וביססיים לכאורה, אך רבנו ז"ע מגלה בהם עומק לפנים מעומק.

א. תורה אחת

בתורה קיימת, לכאורה, חלוקה לתחומים רבים ושונים זה מזה, שלכל אחד דרכי לימוד משלו, כללים משלו וסגנון משלו: תורה שבכתב ותורה שבעל-פה; נגלה שבתורה ופנימיות התורה; פשוטו של מקרא ומדרשו; הלכה ואגדה; פשט, רמז, דרוש וסוד.

אך אין אלה חלקים שונים ונבדלים, אלא רבדים מקבילים של תורה אחת, תואמים זה לזה ומלוכמים זה בתוך זה. התורה אינה מפוצלת לחלקים, אלא היא מופיעה ומתפרשת בכל עולם לפי כלליו והגדרותיו: בעולמו של "בן חמש למקרא" היא מופיעה כ"פשוטו של מקרא", ונלמדת על-פי כללי הפשט; ואילו בעולמות הדרוש והרמז, למשל, מופיעים אותם עקרונות עצמם בלבוש של דרוש או רמז. בהתאם לכך, כל פירוש בדרך פשוטו של מקרא - יש לו מקבילות בדרך הדרש וההלכה; כל שיטה או דעה בנגלה שבתורה - יש לה מקור בפנימיות התורה.

עיקרון זה בולט כמעט בכל שיחה ושיחה ב"לקוטי שיחות". אין כמעט שיחה שעיסוקה מוגבל לתחום אחד בלבד. הדבר בולט במיוחד בשיחות העוסקות ב"פשוטו של מקרא", שבהן מצוי לרוב שהביאור בדרך הפשט הופך לבסיס לביאורים מקבילים ברבדים אחרים בתורה - "עניינים מופלאים" בדרך הדרוש וההלכה, ואף "יינה של תורה" בדרך החסידות, כשפירטי הביאורים תואמים את הביאור בדרך הפשט. שיחות שעיקרן הוא ביאור בש"ס או ברמב"ם - מסתיימות אף הן בביאור מקביל בדרך הדרוש והחסידות.

והוא הדין בתחומים שונים שבכל רובד בפניעצמו: אם ישנם שני תנאים, אמוראים או פוסקים החולקים זה עם זה, גם בתחומים שונים ורחוקים זה מזה - תימצא נקודתן המשותפת של המחלוקות, הגישה העקרונית הכוללת

שינוי גדול, ש"לא היו משיבין כו" - קולם לא נשמע, היינו שהיה חסרון בגילוי שלהם (כאורים ותומים) כפי שהיה בבית ראשון - אבל הם היו בשלימותם, ולכן (כסיום דברי הרמב"ם) הם השלימו את מנין הבגדים של הכהן הגדול.

ח. וע"פ כל הנ"ל נמצא חידוש והפלאה לא רק בקשר לשלימות מעלת וקדושת הבית השני - שגם בזמנו היה קדש הקדשים בשלימותו והארון במקומו - אלא בכך מתבאר מעלה גם בקדושת בית ראשון:

אע"פ שבחיצוניות לא היה בית ראשון בנין נצחי, אלא היה יכול להיות (ואכן היה) בו חורבן הבית, הנה בפנימיות אף בו ניתן ענין של "נצחיות" - בבית ראשון ישנו מקום גניזה שבו לא היה חורבן, והארון נמצא במקומו "עד היום הזה".

מה ש"קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא", הרי זה מצד קדושת המקום, "מפני השכינה"; אבל כאן מחדש הרמב"ם ענין עמוק יותר, שגם הבנין גופא יש בו ענין, חלק, שהוא "לשעתו ולעתיד לבוא" - קדש הקדשים נבנה מלכתחילה באופן שיש בו מקום גניזה, "לשעתו ולעתיד לבוא".

ט. ע"פ הנ"ל גם נוסף עומק חדש בקשר שבין שלשת בתי המקדש:

אין זאת שישנם שלשה בתי מקדש (נפרדים) שיש להם שייכות זה לזה, אלא בעיקרם³⁶ הם בית אחד³⁷: בית המקדש השני וכן השלישי אינם בית חדש (בחלק עיקרי), אלא - הבית (הראשון) שנבנה מחדש.

המקדש פ"י ה"י) אבני החושן הם האורים ותומים (ולא שם המפורש שהיה חסר בבית שני). וראה לקוטי שיחות ח"א ע' 136 הערה 16. וש"נ.

38) ובפרט לדעת הרמב"ם (ריש פרשתנו): עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון.

39) ראה לקוטי שיחות חכ"א ע' 149 ואילך. שם ע' 261 ואילך.

המבינים לכל ישראל הקדושים לה" - על-דרך מה שהיה בימי שלמה, "ויביאו³⁸ הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו³⁹".

ולכן דייק הכתוב ונקט הלשון "תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה גוי", היינו, שאין זו פעולה של סילוק ונטילת הארון ממקומו, אלא אדרבה, זוהי נתינה בבית³⁶. ומטעם זה הביא הרמב"ם גם את סיום הכתוב "אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלקיכם גוי", כלומר, שאע"פ שמכאן ואילך יהיה הארון במצב של גניזה וממילא "אין לכם (אפשרות ל)משא בכתף", אין פירוש הדבר שעתה יש חסרון בעבודה שבביהמ"ק, אלא - "עבדו את ה' אלקיכם גוי" בביהמ"ק (כי לא נעשה ע"י חסרון בכנין הבית).

ז. ע"פ כל הנ"ל יובן גם הטעם שסיים הרמב"ם את ההלכה באריכות זו בענין האורים ותומים בזמן בית שני:

בכך מביא הרמב"ם דוגמא לדבריו בתחילת ההלכה אודות הארון - שגם בבית שני היה הארון בשלימות (היינו במקומו), אע"פ שהיה בכך שינוי גדול בגלוי, שלא היה נראה בביהמ"ק -

שכן מצינו גם לענין האורים ותומים בבית שני: האורים ותומים - לדעת הרמב"ם - היו בשלימותם אף בבית שני³⁷; אמנם היה בהם

34) מלכ"א ח, ו.

35) כדמוכח מסיום הפסוק שהביא כאן "אין לכם משא בכתף", שלדעת הרמב"ם (סהמ"צ מ"ע לד) שהיא מצות הכהנים, שישאו הארון בכתף. וגם לדעת הרמב"ם שם (שורש ג) שהיא מצות הלויים, בנדון דידן מוכרח שהכוונה כאן הוא לכהנים כיון שהוצרכו להכנס לקדש הקדשים, וכמו שפירש הרמב"ם שם בהפסוק דמלכ"ם הנ"ל "ויביאו הכהנים גוי".

36) להעיר מרש"י יומא נב, ב ד"ה תנו. תוס' הרא"ש להוריות שם.

37) כ"מ"ש המפרשים (באר שבע סוטה מח, א. מרכבת

המשנה הלכות ביהמ"ח שם, הכתב והקבלה תצוה כה, ל, ועוד) שלדעת הרמב"ם (הלכות ביהמ"ח כאן, הלכות כלי

העומדת בבסיס שיטתו של כל אחד מהחולקים. כך מבארות שיחות רבות את היסוד העקרוני המשותף למחלוקות שונות בין הבבלי לירושלמי, בין בית-שמאי לבית-הלל, ואף בין הרמב"ם לרמב"ן. בכך צועד רבנו ז"ע בדרכו של הגאון הרוצ'ובי, שאף הוא נודע בשיטה זו של גילוי עקרונות משותפים המיושמים בתחומים רבים ושונים.

ב. תורת אמת

ידועים דברי חז"ל ביחס למחלוקות בתורה: "אלו ואלו דברי אלקים חיים". האמת שבתורה אינה מצטמצמת לעמדת הלכה למעשה בלבד, אלא היא רחבה דייה כדי לכלול בתוכה את כל הדעות והשיטות - גם אלו שלא נקבעה הלכה כמותן. כל אלו חלק מהתורה הן, ומאחר שהתורה היא "תורת אמת" - כולן בכלל אמת הן.

רבנו ז"ע בשיחותיו עומד רבות על עיקרון זה כביטוי מובהק לאמונה בקדושת התורה ובנצחיותה, ואף מייחס לו משמעות מעשית: אמנם ההלכה, במובנה הראשוני והפשוט, נקבעת על-פי דעה אחת; אך במישור הרוחני של "תיקון הדעות", שבו ניתן לקבל את הדעות השונות מבלי שתהיה סתירה ביניהן - כל דעה שהובאה בתורה אינה רק אמת, אלא גם בסיס והנחייה לעבודת הבורא.

רבנו ז"ע אף מוסיף ומרחיב את תחולתו של עיקרון זה מעבר למקובל בדרך-כלל: לא רק דעות שנקטו בהם תנאים ואמוראים, אלא גם דעה שהובאה כאפשרות ונדחתה, "הוה אמינא" בלבד - מאחר שהזכרה בתורה, אף היא בגדר "תורת אמת" היא (אמת הניתנת ליישום במישור הרוחני בלבד, כמובן); אפילו טענותיהן של אומות-העולם שהובאו בתורה - מן ההכרח שיש להן מקום בעומק ופנימיות הדברים.

והוא הדין לדברים שלא נאמרו במפורש בתורה, אך הם מהווים חלק ממבנה התורה. שגור היה בפיו של רבנו ז"ע: "סדר בתורה - אף הוא תורה". שום דבר בתורה אינו מקרי או מאולץ. אם פרשה מסוימת נכתבה במקום מסוים, או סיפור כלשהו הובא במסכת מסוימת - אין זה משום שלא היה מקום טוב יותר; מן ההכרח שישנה סיבה הקושרת את הדברים למקום זה, וסיבה זו אף היא חלק מ"תורת אמת" היא.

מכאן נובע חידוש נוסף שחידש רבנו, ומצוי לרוב בשיחותיו: פירושים שונים, רחוקים בתוכנם ככל שיהיו, שנאמרו על פסוק אחד - מן ההכרח שישנה שייכות תוכנית ביניהם, שאם לא-יכן לא היו נאמרים על פסוק אחד; ושייכות זו - אף היא תורה היא.

דהוה הוה), אלא כוונתו בזה לחדש דין בבנין הבית.

גניזת הארון לא היתה רק ענין של "בדיעבד" ולית ברירה²⁶, אלא בבנין הבית נקבע מלכתחילה שיהיו לארון (כביכול) שני מקומות בביהמ"ק: א) מקום גלוי, על אבן השתיה בקדש הקדשים; ב) מקום עבור גניזתו, "למטה" מקדש הקדשים ("במטמוניות עמוקות ועקלקלות") - ואף מקום זה הוא מלכתחילה חלק מן הבית²⁷.

כלומר: גניזת הארון אינה ענין נוסף על בית המקדש (שנעשה כדי לגנוז ולשמור את הארון (בשעה שנתעורר הצורך לכך)), אלא זהו דין בבנין הבית: כשם שלצורך שלימות המקדש יש הכרח שייבנה מקום (קדש קדשים) שבו יעמוד הארון באופן גלוי, כך צריך ביהמ"ק למקום גניזה (בקדש הקדשים²⁸) עבור הארון (ובזה מובטחת נצחיותו של קדש הקדשים, בהיות הארון חלק (עיקרי) ממנו, כנ"ל).

וזהו פירוש דברי הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה כו' וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום כו'": אין כוונת הדברים ששלמה בנה את המקום מדעת עצמו ח"ו, אלא שבעת בנינו היה מוכרח לדעת שיחרב, ונצטווה ובנה את מקום הגניזה:

כיון שהארון צריך להיות בקדש הקדשים דוקא, הנה אילו חפר שלמה סתם מקום למטה (ע"פ ציווי) מבלי לדעת את תכלית הדבר, אזי היה נמצא שבעת הבנין²⁹ לא נתקדש המקום

בתור מקום (לקדושת) ארון³⁰ (בקדש הקדשים). ולפיכך הדגיש הרמב"ם, ש"שלמה כו' ידע שסופו ליחרב (ולכן) בנה בו מקום לגנוז בו הארון" - מלכתחילה בנה שלמה מקום גניזה לצורך הארון [כהדגשת הרמב"ם, שהמקום היה (מתאים לגניזה -) "למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות"], וממילא מובן שקידשו³¹ בתורת (מקום הארון, וממילא) חלק מקדש קדשים³².

ו. עפ"ז יובן גם הטעם שהמשיך הרמב"ם והוסיף ש"ישיהו המלך צוה וגנוזו במקום שבנה שלמה":

כדי לחזק ההוכחה שגניזת הארון במקום זה (לא היתה ענין שבדיעבד, אלא היא) נקבעה מלכתחילה (- כך שזה יהיה מקומו (הגנוז) של הארון, כחלק מקדש הקדשים) -

מבאר הרמב"ם, שגם גניזת הארון היתה (לא) בעת החורבן³³ - זמן ה"בדיעבד", אלא בשעה שביהמ"ק לא היה בסכנה כלל - כידוע תוקף יד ישראל בזמן יאשיהו; ויתירה מזו, שההכנסה למקום גניזתו היתה על-דרך ומעין הכנסת הארון לקדש הקדשים ע"י שלמה:

(א) יאשיהו המלך היה זה ש"צוה" לגנוז (על-דרך הכנסתו לקדש הקדשים ע"י שלמה המלך)³³. (ב) ההכנסה נעשתה ע"י "הלויים

30) ראה מנחות כז, סע"ב - דמקום הארון יש לו קדושת ארון "מקום המקודש לקודש".

31) כי אף שדוד קידש עד התהום (זבחים כד, א) הרי גם שלמה קידש (הוסיף בקידוש) כלשון הרמב"ם הלכות ביהמ"כ פ"א ה"ז (ובפרט ע"י הקרבנות שלו וכו'). ואכ"מ.

32) עפ"ז יש לבאר מה שכייל הרמב"ם בהלכה זו על דבר צנצנת המן ומטה אהרן - הן בתחילת ההלכה "ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן", והן בסופה "ונגנו עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו כו" - כי מזה מוכח עוד יותר שגם במקום שנגנו הארון הוי מקום ארון, שלכן בענינים אלה שדיים הוא להיות במקום הארון, נגנו עמו (וראה גבורת ארי יומא נב, ב. ושי"ג).

33) עפ"ז תומתק הדגשת הרמב"ם "ויאשיהו המלך", וכן בלשון הפסוק שהביא "שלמה בן דוד מלך ישראל", כי הקידוש וכו' קשור עם המלך - ראה רמב"ם שם פ"א הי"א.

26) להעיר מחסדי דוד לתוספתא שם דלמ"ד ארון במקומו נגנו - "בשעה שבאו האויבים למקדש, מעצמו נגנו במקומו".

27) ראה תוס' הראש להוריות יב, א. צנצנת פענח עה"ת בהפטרות פרשת פקודי - שזהו מה שאמר שלמה (מלכים"א ח, כא) ואשים שם מקום לארון.

28) וע"פ הנ"ל ס"ד - שתוכן פרק זה ברמב"ם הוא על דבר צורת הבית, ובהלכה א' מפרש ע"ד קדש הקדשים (ושהארון הוא פרט וחלק ממנו) - מובן בפשטות שכוונת הרמב"ם ב"בנה בו מקום כו'" היא לקדוה"ק.

29) דבעינן קידוש בשעת בנין - ראה שבעות טו, ב.

ג. תורת חיים

רבנו זי"ע נהג לצטט תדיר את פתגמו של הבעש"ט על המשנה "הקורא את המגילה למפרע - לא יצא": הקורא את המגילה ואינו רואה בה אלא סיפור שאירע "למפרע", בעבר - לא יצא ידי חובתו, שכן מטרת קריאת המגילה אינה לשם סיפור בעלמא, אלא כדי להפיק ממנה לקחים והוראות לחיי האדם בעולמו.

רבנו זי"ע הרחיב עיקרון זה לכל פרט ופרט בתורה, בלי יוצא מן הכלל - בין אם המדובר הוא בחידושים בנגלה שבתורה, בביאורים עמוקים בפנימיות התורה, או בביאור פירוש רש"י על התורה לפי רמת ההבנה של "בן חמש למקרא". שום ביאור עניין בתורה אינו שלם אם אינו כולל גם הוראה לאדם בעבודתו את בוראו.

והיה רבנו זי"ע מוסיף ומטעים, שאין די בהוראה מיוחדת לאנשים מסויימים או לנסיבות מיוחדות: כל עניין ועניין בתורה - יש בו הוראה לכל אדם מישראל, מהגדול שבגדולים ועד הקטן שבקטנים, בכל המקומות, בכל הזמנים ובכל הנסיבות. בפרט היה רבנו זי"ע מדגיש את ההוראות המיוחדות לדורנו - דור "עקבתא דמשיחא" מחד גיסא, ודור הנאלץ להתמודד עם אתגרים וקשיים מסוג שמעולם לא היה לפניו - מאידך גיסא.

ואף עניין זה משתקף בסדרת ה"לקוטי שיחות": אין לך שיחה - ויהיה עיקר תוכנה אשר יהיה - שאינה מסתיימת בהוראה בעבודת האדם לבוראו; ובארבעת הכרכים הראשונים - זהו לרוב הנושא המרכזי של השיחה.

לא ניתן לסיים, כמובן, מבלי לציין את הנושא שבו ראה רבנו זי"ע את מטרת חייו, שמופיע בסיומה ובחותמה של כמעט כל שיחה משיחותיו, ושרבות מהן מוקדשות לו באופן בלעדי - ביאת המשיח והגאולה השלמה.

גם בתורת הגאולה והמשיח גילה רבנו זי"ע חידושים וביאורים רבים, החל מהגדרת אישיותו ותפקידיו של המשיח עצמו וכלה בתקופות השונות שיתקיימו לעתיד לבוא; וככל ענייני התורה, היתה תורת הגאולה עבורו "תורת חיים" - לא עיסוק תיאורטי בעניינים שיתרחשו איפעם בעתיד, אלא דיון מעשי מאין כמוהו, מתוך ציפייה לביאת המשיח "בכל יום שיבוא".

יהי רצון שבזכות העיסוק בתורתו של רבנו זי"ע, שהקדיש את כל ימיו, כל זמנו וכל כוחותיו למען הבאת המשיח והגאולה - נזכה במהרה לגאולה האמיתית והשלמה.

לה"ה²¹, כמ"ש²² ונועדתי לך שם. [ובזה מבואר הטעם שלא מנה הרמב"ם את הארון בין כלי המקדש שפירט בהלכה הנ"ל (בריש הלכות בית הבחירה)²³: "ועושיין במקדש כלים וכו'" - לפי שהארון אינו כלי (בפני עצמו), כי אם חלק מקדש הקדשים²⁴].

אלא שעפ"ז מתעוררת תמיהה גדולה: לפי זה נמצא, שבבית שני שבו לא היה הארון (במקומו), לא היה קדש הקדשים (שהארון הוא חלק ממנו) בשלימותו; כלומר, שבבית שני היה חסר (לא רק פרט, אלא) אחד הדברים שהם "עיקר בבנין הבית"²⁵?

וכדי לסלק תמיהה זו, האריך הרמב"ם בדברים אודות גניזת הארון, שעליפיהם יובן שאף בבית שני לא היה חסרון "בבנין הבית"²⁵.

ה. והביאור בזה:

במה שכתב הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה את הבית כו' בנה בו מקום לגנוז בו הארון כו'" אין כוונתו להכריע היכן נגנז הארון (שהרי מאי

נכללים בכלל מצות בנין ביהמ"ק, כמ"ש בטהמ"צ מ"ע כ ושם שורש יב - הרי זה רק שהם בכלל המ"ע דועשו לי מקדש באופן שיהיה בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות (רמב"ם ריש הלכות בית הבחירה). וראה בארוכה לקוטי שיחות ח"א ע' 120 ואילך), אבל סוף סוף הם כלי המקדש (כלשונו שם ריש הלכה ו'), משא"כ הארון שהוא (היינו מציאותו בבית קדש הקדשים) חלק "בבנין הבית".

21) לשון הרמב"ם ריש הלכות ביהמ"ק.

22) תרומה כה, כב. וראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1346 ובהערות שם.

23) ועד"ז בטהמ"צ שם, כשמפרט הכלים שהם מכלל המ"ע ובנין המקדש.

24) לכללות ענין זה ראה גם לקוטי שיחות ח"ד שם. ח"א ע' 118 הערה 24. וש"נ.

25) והרי לימוד צורת בית שני נוגע למ"ע לדורות של בנין ביהמ"ק (ראה פיהמ"ש להרמב"ם בהקדמתו בנוגע למס' מדות. תויר"ט בפתחתו למס' מדות. לקוטי שיחות ח"ה ע' 416 ואילך).

(*) וראה לקוטי שיחות ח"א ע' 252.

ענין האורים ותומים אין מקומו בהלכות בית הבחירה, כי אם אצל בגדי כהונה, שמקומם ב"הלכות כלי המקדש והעובדים בו" (ואכן שם הזכיר הרמב"ם את הדבר¹⁷), ולשם מה הביא הרמב"ם ענין זה כאן בהלכות בית הבחירה?

ועל כרחק צריך לומר, ששייכות האורים ותומים לארון אינה רק בכך שלא חזרו בבית שני, אלא יש להם שייכות לעצם ענין הארון, ומהאי טעמא הובא הדבר בהלכות אלו יחד עם דיני הארון.

ד. ויובן זה בהקדים דיוק בנוגע למקום שבו קבע הרמב"ם הלכה זו:

בריש הלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם¹⁸: "אלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושיין בו קדש וקדש הקדשים . . . אולם כו". ואח"כ¹⁹ כתב "ועושיין במקדש כלים וכו'", ומנה את כלי המקדש ומקומו.

בפרקים שלאחרי זה - פרק שני ושלישי - ביאר הרמב"ם את צורת הכלים כו', ובפרק רביעי - את צורת הבית (כותלי הבית, ההיכל, השערים וכו').

ועולה השאלה: הלא לכאורה הארון הוא מכלי המקדש, ואם כן מה לו (אריכות ב)הלכה הנ"ל אודות גניזת הארון אצל פרק רביעי (צורת הבית)?

ומזה גופא מוכח, שמה שהארון עומד בקדש הקדשים הוא (לדעת הרמב"ם) פרט בצורת הבית; הארון אינו רק כלי הנמצא בקדש הקדשים (כשאר כלי המקדש המצויים בהיכל וכו'), אלא הוא חלק מקדש הקדשים (הבנין) עצמו²⁰ - כיון שהארון עושה את ביהמ"ק ל"בית

מה"חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני". ראה כס"מ כאן.

17) פ"י ה"י.

18) פ"א ה"ה.

19) ה"ו ואילך.

20) משא"כ שאר הכלים, דאף שלדעת הרמב"ם גם הם

תרומה ג' סוגיא בפרשה

לשם מה מאריך הרמב"ם בפרטי תולדותיה של גניזת הארון, שאין להם לכאורה כל נגיעה להלכה? • כיצד הותר ליאשיהו להוציא את הארון ממקומו ולגונזו - והרי בימיו לא היה הארון בסכנה כלל? • ביאור מחדש במהות מקום גניזת הארון: לארון נקבעו מלכתחילה שני מקומות בבית-המקדש - מקום גלוי ומקום נסתר

א. בריש פ"ד מהלכות בית הבחירה, לאחר שהזכיר הרמב"ם את הדברים שנמצאו בקדש הקדשים - "אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח כו" - ממשיך הרמב"ם וכותב:

ב. יש מפרשים שתירצו, ש"צורך גדול יש לרבינו בדבר זה לפי שיטתו שתפס לו לקמן בפ"י מהלכות הללו. . . שקדושת הבית לא בטלה. . . דסבר רבינו דהך מילתא דקדושת הבית לא בטלה אזלא כמאן דסבירא ליה ארון במקומו נגזו. . . ועל-כ"פנים לענין ביאת מקדש מסתברא דבהכי תליא דהא כתיב (ל)מבית לפרוכת (ו)אל פני הכפורת וכו".

אבל צריך עיון בתירוץ זה, כי בנוסף לזה שהרמב"ם עצמו מבאר טעמוי במ"ש ש"קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא" - "לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה"⁸, וכזה לכאורה אינו נוגע (מקום) הארון

3 יומא נג, סע"ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ז. ובכ"מ.
4 ראה לקמן הערה 12.
5 בסופו (הט"ו).
6 אחרי טו, ב.
7 שם הט"ז.

8 ומפורש ברמב"ם (שם הי"ד) דקדושה זו נעשית (א) ע"י מעשה הקידוש "שקדשה שלמה", (ב) ביהד עם זה ש"קידש (שלמה) העזרה וירושלים" - ולא מפני שהארון הוא במקומו.

9 יומא שם. ברייתא דמלאכת המשכן שם.
10 מלכ"ס"א, ה, ת.
11 שהרי זה נוגע בעיקר לדברי היעב"ץ, שלכן הנכנס לשם בזמן הזה חייב. עיי"ש.
12 ובפרט דהא דיאשיהו גזזו אין מכריח לומר שלא גלה לבבל, כמ"ש בכמה מפרשים (גבורת ארי ליומא (מילואים) נג, ב ד"ה תנן. שער יוסף (להחיד"א) להוריות יב, א ד"ה צוה וגזזום) ש"ל דכו"ע מודו דארון נגזו בימי יאשיהו גם למ"ד דגלה לבבל (אלא שלמ"ד זה נתגלה למחריבים מקום גניזתו ונטלוהו).

וצריך להבין (כמו שהקשו מפרשים): למאי נפקא-מינה להלכה כל אריכות וסיפור הדברים - היכן וכיצד נגזו הארון וע"י מי היה הדבר? והלא דברי הרמב"ם בספרו יד החזקה "להלכה אמורים. . . ודברים שאין יוצא מהן דין מהדינים ולא מוסר והנהגה וידיעה הצריכה אין מדרכו ז"ל להטפל בהם בחיבור זה!"

1 יומא נב, ב. וש"נ.
1* דברי הימים ב, ג. וראה רד"ק שם, שהעתיק לשון דומה ללשון הרמב"ם בשם רז"ל.
2 חידושים וביאורים להיעב"ץ על אתר. וראה חת"ס לחולין ז, א ד"ה קדושה ראשונה.

תרומה ג'

דוקא - אינו מובן:] לפי זה הוה ליה להרמב"ם לומר בקיצור ובפירוש ש"ארון במקומו נגזו";

ואילו הרמב"ם -

א) סתם "בנה בו מקום לגזו בו הארון" - כך שיש מקום לפרש שתיבת "בו" קאי על ה"בית" (שנזכר קודם ובסמוך לו) ולא על "קדש הקדשים" (שלפני פניו). ונמצא שהעיקר חסר מן הספר - הענין ש"ארון במקומו נגזו" אינו מודגש בדברי הרמב"ם.

ב) לא הביא על זה את הכתוב (המובא בגמרא⁹) "ויהי שם עד היום הזה"¹⁰, שמודגש בו שהארון נמצא (גם עכשיו¹¹) במקומו.

ועוד ועיקר:

ג) הדבר אינו מתרץ כלל מפני מה הביא הרמב"ם (את הדעה) שיאשיהו גזז את הארון - פרט שאינו נוגע כלל לשאלה אם הארון במקומו נגזו¹² (או בלשכת העצים)¹³.

ד) יתר על כן: בשני הענינים (מקום גניזת

הארון, וע"י מי נגזו) האריך הרמב"ם בכמה וכמה פרטים:

(א) ששלמה המלך בנה את המקום לגניזת הארון;

(ב) שהמקום הוא "למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות";

(ג) שיאשיהו המלך צוה וגזזו - ולא "גזזו" סתם¹⁴;

(ד) "וגזזו במקום שבנה שלמה" - ולא "וגזזו שם";

(ה) הביא על זה ראייה מהכתוב;

(ו) ואף העתיק מהכתוב גם את התיבות "ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה". . . בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלקיכם וגו'" - שלכאורה אינו נוגע להוכחה ש"יאשיהו המלך צוה וגזזו במקום שבנה שלמה" -

ומהי הנפקותא לדינא מכל הפרטים הנ"ל?

ג. גם צריך להבין:

א) מפשטות לשון הרמב"ם ("וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום") משמע, ששלמה בנה "מקום" זה בבית המקדש מדעת עצמו (לפי ש"דע שסופו ליחרב"). ותמוה: הרי כל חלקי ופרטי הבית נבנו ע"פ ציווי ה' - "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"¹⁵ - ואם כן איך יתכן שהוסיף שלמה ובנה "מקום" בביהמ"ק מדעת עצמו?

ב) מהו שסיים הרמב"ם את הנ"ל (ובאריכות) בדברים אודות האורים ותומים בבית שני? לכאורה, אמנם יש צד השווה בין האורים ותומים לארון, ששניהם "לא חזרו בבית שני"¹⁶ - אך כל

14 כבימא (נב, ב, נג, סע"ב). ברייתא הנ"ל שם [משא"כ בהוריות יב, רע"א (ועד"ז בתוספתא סוטה פ"ג, ב): יאשיהו מלך יהודה. . . צוה וגזזום].

15 דברי הימים א, כח, יט - הובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ (בנוגע למס' מדות). וראה עירובין קד, א. סוכה נא, סע"ב.

16 ראה יומא (כא, ב) שהאורים ותומים והארון הם